PERJALANAN POLITIK

ABANG JOHARI

PREMIER SARAWAK

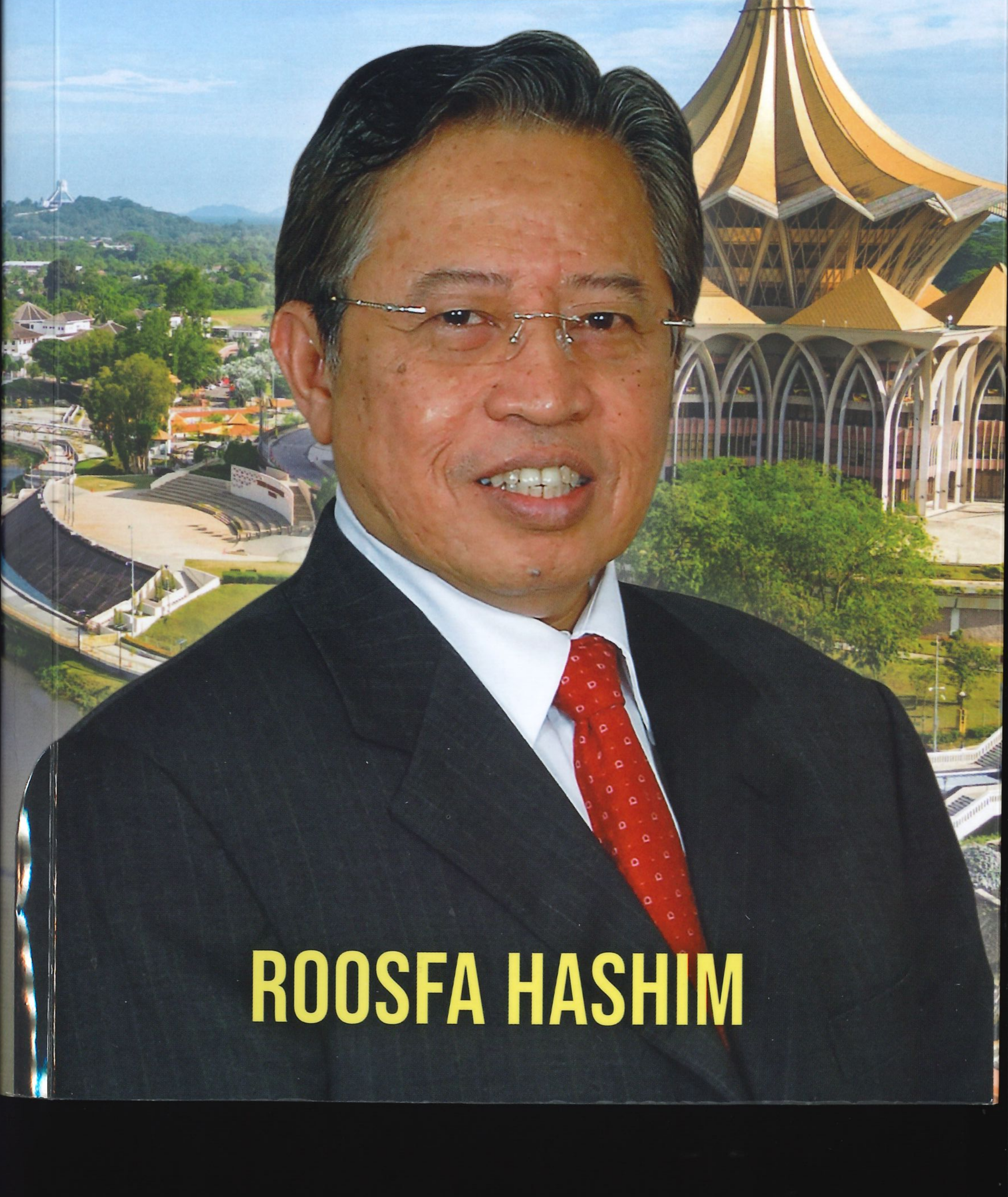

ROOSFA HASHIM

PERJALANAN POLITIK
ABANG JOHARI
PREMIER SARAWAK

ROOSFA HASHIM

Reka Cetak Sdn. Bhd.
Shah Alam • 2024

Cetakan Pertama

© Reka Cetak Sdn. Bhd., 2024

Hak cipta terpelihara. Tiada bahagian daripada terbitan ini boleh diterbitkan semula, disimpan untuk pengeluaran atau ditukarkan ke dalam sebarang bentuk atau dengan sebarang alat juga pun, sama ada dengan cara elektronik, gambar serta rakaman dan sebagainya tanpa kebenaran bertulis terlebih dahulu.

Diterbitkan, diatur huruf dan dicetak di Malaysia oleh
REKA CETAK SDN. BHD.
No. 14, Jalan Jemuju Empat 16/13D,
Seksyen 16, 40200 Shah Alam,
Selangor D.E., MALAYSIA.
www.rekacetak.com

Data Pengkatalogan-dalam-Penerbitan
Perpustakaan Negara Malaysia
Rekod katalog untuk buku ini boleh didapati dari Perpustakaan Negara Malaysia
ISBN 978-967-11277-2-8

KANDUNGAN

Prakata — *i*

BAB 1
Darah Aristokrat dalam Tubuhnya — 1

BAB 2
Di Limbang Tempat Lahirnya — 11

BAB 3
Zaman Persekolahan — 21

BAB 4
Menjadi Wakil Rakyat Satok — 31

BAB 5
Komplot Singkirkan Taib Mahmud — 57

BAB 6
Jiwa dan Raga untuk Rakyat Sarawak — 81

BAB 7
Timbalan Presiden PBB — 91

BAB 8
Menteri Pelancongan — 127

BAB 9
Memimpin Belia Melalui SEBERKAS — 153

BAB 10
Hitam Putih Kehidupan Wakil Rakyat 177

BAB 11
Tok Nan Ketua Menteri 191

BAB 12
Menggantikan Tok Nan 211

BAB 13
Meninggalkan BN Menubuhkan GPS 243

BAB 14
Konvensyen GPS 263

BAB 15
Menang Besar PRN-12 289

BAB 16
PRU-15 - Menang Bergaya 313

BAB 17
Wira Transformasi Sarawak 341

BAB 18
Abang Jo pada Mata Orang Lain 377

BAB 19
Memimpin GPS Membela Sarawak 409

BAB 20
Penutup 431

Rujukan 461
Indeks 471

PRAKATA

Buku tentang perjalanan kisah hidup Premier Sarawak ini adalah satu lagi biografi dalam projek penulisan yang saya telah jalankan. Sebelum ini saya telah menghasilkan beberapa biografi tokoh termasuk antara yang terkini ialah biografi politik Dato' Seri Mohamed Khaled Nordin (Penerbit Universiti Malaya 2015) ketika beliau menjadi Menteri Besar Johor. Tokoh korporat yang telah saya tulis kisah hidupnya ialah Tan Sri Datuk Wira Mohd Shukor Mahfar (Marzuq 2015), mantan Ketua Pegawai Eksekutif Lembaga Hasil Dalam Negeri (LHDN).

Datuk Patinggi Tan Sri Abang Johari Tun Abang Openg, Premier Sarawak terkenal dengan sifatnya yang mesra dan ramah, serta merendah diri tetapi dalam masa yang sama menyimpan seribu satu kisah dan pengalaman. Sifatnya yang tidak gemarkan publisiti telah membenamkan semua cerita yang amat baik dibaca oleh kita semua. Oleh itu wajarlah sebuah biografi tentang beliau diterbitkan.

Saya bernasib baik kerana Tuan Haji Ahmad Hazlan, setiausaha sulit beliau rupa-rupanya memiliki cara kerja dan sikap yang sama dengan bossnya, 'Abang Jo' – amat membantu dan mudah pula untuk saya mendekatinya. Dengan sekali panggilan telefon dari pejabat saya di Universiti Kebangsaan Malaysia Bangi pada 2010, beliau terus meminta saya kirimkan surat rasmi. Cukup dengan hanya kiriman faks. Tidak perlu

kiriman surat melalui pos. Tidak ada birokrasi. Demikianlah pemimpin berjiwa rakyat. Bisik hati saya. Beberapa bulan di penghujung tahun 2010 diari Abang Jo tidak ada ruang yang kosong. Beberapa panggilan telefon dan kiriman sistem mesej singkat (SMS) saya tidak berhasil menemukan saya dengan Abang Jo.

"Sapa tok? Tak kuar nombor" balas Ahmad Hazlan dalam dialek Sarawak apabila saya kirim mesej pesanan ringkas ke nombor beliau yang satu lagi.

Masa beberapa bulan menanti temu janji dengan Abang Johari saya gunakan untuk menemu bual orang lain dan membaca banyak bahan tentang Sarawak

Jangan-jangan cuma alasan? Rajin dan usaha tangga kejayaan. Ah, itu hanya sesuai untuk anak sekolah. Kalau tak dipecahkan ruyung manakan dapat sagunya?

"Telefon saya balik pertengahan Januari" demikian mesej Ahmad Hazlan pada hujung Disember 2010. Itu janji beliau yang entah kali ke berapa.

Masa beberapa bulan menanti temu janji dengan Abang Johari saya gunakan untuk menemu bual orang lain dan membaca banyak bahan tentang Sarawak – daripada kepelbagaian etniknya kepada kepelbagaian flora dan faunanya, daripada kek lapis Sarawak hinggalah kepada mi kolok dan laksa Sarawak, daripada legenda puteri Santubong hinggalah kepada keganasan Bujang Senang di Sungai Sarawak, kepada isu politik, ekonomi, pembangunan, pelancongan – apa saja. Dan tentulah tidak tertinggal, daripada kemunduran penduduk di rumah panjang membawa kepada perancangan perumahan untuk rakyat Sarawak, dan tentang menteri perumahan ketika itu, iaitu Abang Jo.

Merakamkan kenangan pertemuan dan temu bual pertama pada 27 Januari 2011.

27 Januari 2011. Itu tarikh yang saya dapat untuk bertemu Abang Jo apabila saya menghubungi Ahmad Hazlan pada pertengahan Januari. Terbang jauh dari Kuala Lumpur takkanlah cuma untuk menemu bual Abang Jo seorang. Bagaimana kalau dalam kunjungan itu saya turut menemu bual pemandu teksi, penjual rantai manik buatan orang hulu, pekerja hotel, pemilik bot yang menyeberang Sungai Sarawak atau akar umbi parti PBB?

Pukul 8.00 pagi saya sudah meredah masuk ke ruang tamu pejabat Menteri Perumahan Sarawak. Saya cuma menjamah sedikit makanan waktu sarapan di hotel. Temu janji dengan Abang Jo mematikan selera untuk bersarapan pagi itu. Semua hidangan bufet di hotel tempat saya menginap itu seolah-olah tidak terasa apa-apa. Itu kisah lebih sepuluh tahun lalu, ketika projek penulisan biografi Abang Johari mula-mula saya gerakkan.

Dapatlah saya membuat temu bual dengan Abang Jo pada hari itu. Seperti dijangkakan beliau sangat mesra dan terbuka tentang kehidupannya. Tentang masa hadapannya, tentang kemungkinan beliau akan menjadi Ketua Menteri Sarawak, belia amat berhati-hati memberikan jawapannya.

Pada akhir temu bual itu beliau telah bermurah hati menunjukkan koleksi gambar peribadinya dan mengizinkan saya mengambilnya untuk digunakan dalam buku ini. Terima kasih Abang Jo!

* * * *

Dato Dr Jeniri Amir

Sejak itu, selama lebih sepuluh tahun saya sering berulang alik ke Sarawak. Siapa lagi kalau bukan sahabat baik saya, Jeniri Amir yang sering memberikan maklumat dan isyarat tentang pelbagai peristiwa penting di Kuching yang melibatkan kehadiran dan penglibatan Abang Johari. Saya selalunya hadir untuk memastikan saya dapat merakam dan menghasilkan gambar daripada lensa kamera saya sendiri babak-babak penting dalam perjalanan politik Abang Johari.

"You mesti hadir acara ini!" demikianlah nada suara atau mesej pesanan ringkas Dato Dr Jeniri Amir yang sering sampai ke skrin telefon tangan saya sejak sepuluh tahun lalu. Jeniri Amirlah orang yang paling kuat mendorong dan mendesak saya untuk menulis biografi Abang Johari. Beliau kadang-kadang mendesak saya supaya terbang ke Kuching.

"Macam inikah, penulis biografi CM? Cuma mahu menulis dari jauh di Kuala Lumpur"

"Bukankah saya sudah ada orang yang hampir dengan pejabat CM di Kuching yang boleh membantu saya?" tanya saya semula. Demikianlah antara saya dan Jeniri Amir. Kami bersahabat sejak sekian lama. Kami juga pernah mengarang bersama untuk sebuah buku.

Saya tahu Jeniri amat rapat dengan Abang Johari. Beliaulah orang yang paling layak menulis biografi Abang Johari. Akan tetapi, Jeniri tidak mengambil peluang atau kesempatan daripada kedudukan beliau yang istimewa dalam hidup Abang Johari. Jeniri sudah siapkan sebuah biografi tentang Tun Openg, ayahanda Abang Johari. Oleh itu Jeniri berpendapat, eloklah kami menghasilkan biografi dua tokoh itu secara berasingan. Pada masa Jeniri sudah pun menyiapkan biografi Tun Openg, saya bekerja keras menyiapkan biografi Abang Johari. Namun demikian, oleh kerana

Merakamkan kenangan pertemuan dan temu bual kedua pada 14 Januari 2020.

pada ketika itu abang Jo berada dalam 'persaingan' untuk jawatan Ketua Menteri, kami sama-sama berasakan bahawa adalah tidak wajar kedua-dua buku kami diterbitkan ketika itu. Orang boleh membuat pelbagai spekulasi, tafsiran dan kesimpulan tentang kehadiran buku kami yang akan memberikan kesan tidak baik terhadap peluang abang Johari untuk menjadi Ketua Menteri.

Sebagai orang media yang akrab dengan stesen televisyen *TVS* dan *Suara Sarawak* dan *New Sarawak Tribune* Jeniri Amir juga membantu saya mendapatkan bahan-bahan daripada sumber-sumber tersebut. Saya mendapat banyak gambar foto daripada koleksi akhbar *Suara Sarawak.*

* * * *

Rohana Bujang telah memberikan bantuan yang sangat besar kepada saya dalam projek penulisan biografi ini. Beliau telah membekalkan hampir kesemua terbitan *Jiwa Bakti* kepada saya apabila saya menghubungi beliau di Kuching pada 30 September 2019. Sungguhpun saya mengikuti dengan dekat perkembangan PBB, namun bahan-bahan yang beliau bekalkan kepada saya adalah sangat lengkap dan amat berharga.

Kakitangan pejabat Ketua Menteri Sarawak (sekarang Pejabat Premier Sarawak) yang banyak membantu menyediakan gambar-gambar bermutu, mereka ialah Saudara Aidi Zikri bin Ibrahim dan Mohammad Hafiz bin Well. Kepada mereka sangat terhutang budi. Mereka telah memenuhi setiap permintaan saya apabila saya memerlukan gambar-gambar untuk pelbagai bab dalam buku ini.

Masa beberapa bulan menanti temu janji dengan Abang Johari saya gunakan untuk menemu bual orang lain dan membaca banyak bahan tentang Sarawak

Saya juga mesti merakamkan ucapan terima kasih kepada pegawai di ibu pejabat Pertubuhan Belia Kebangsaan Bersatu Sarawak atau SABERKAS. Mereka itu termasuklah Saudara Aymer Cedrick dan Saudari Ruth Stephen Jimos yang banyak membantu memberikan penerangan tentang penglibatan Abang Johari dalam SABERKAS selain membekalkan banyak gambar yang penting.

Di Perpustakaan Universiti Malaysia Sarawak, saya terhutang budi dengan bantuan yang dihulurkan oleh Tuan Haji Valentino Abu Bakar salah seorang pustakawan kanan yang sangat berpengalaman dan berpengetahuan luas tentang Sarawak.

Sewaktu melihat dan meninjau keindahan Taman Negara Bako yang merupakan salah satu destinasi pelancongan yang dimajukan oleh Abang Johari saya dibantu oleh Saudari Anita dan Encik Zulkifli atau lebih dikenali sebagai Li.

Pelajar saya di Arkib Negara Malaysia di Kuala Lumpur, Sdra Afham Jauhari bin Aldi yang juga seorang pegawai kanan Arkib Negara Malaysia telah membantu saya mendapatkan bahan berkaitan Abang Johari dan beliau kemudiannya telah menghubungkan saya dengan pegawai-pegawai arkib di cawangan Sarawak. Di Arkib Negara Malaysia Cawangan Sarawak saya telah dibantu oleh En Law Hieng Sui, Pembantu Arkib I dan En Mohamad Fiqri Mohamed, Pembantu Arkib II.

Tentulah seorang lagi yang paling banyak membantu saya dalam projek ini ialah Tuan Haji Ahmad Hazlan, Setiausaha Sulit Kanan YAB Premier Sarawak. Beliau telah buat kali

keduanya mengaturkan pertemuan saya dengan YAB Premier Sarawak di Tingkat 5, Dewan Undangan Negeri Sarawak pada 14 Januari 2020.

Tan Sri Datuk
Amar Wilson Baya Dandot

Sementara menantikan pertemuan dengan YAB Premier Sarawak, saya telah bernasib baik bertemu dan berbual dengan Tan Sri Datuk Amar Wilson Baya Dandot. Beliau telah memberikan banyak maklumat sepanjang perkenalan beliau dengan Abang Johari.

Dalam kalangan keluarga terdekat dengan Abang Johari, penulis juga dapat menemu bual Datuk Abang Abdul Karim Tun Datuk Abang Openg dan Dato Dayang Hajah Madinah binti Tun Abang Openg. Abang Abdul Karim adalah seorang ahli perniagaan yang berjaya selain menjadi Presiden Dewan Perdagangan dan Perindustrian Sarawak (SCCI). Beliau juga adalah Presiden Persekutuan Perniagaan Sarawak (SBF). Manakala Dayang Madinah seorang ahli politik wanita Melayu yang kanan dalam politik di Sarawak. Beliau merupakan Wanita Melayu pertama dari Sarawak yang dilantik sebagai senator.

Buku ini selain mendapat maklumat daripada mereka yang saya hubungi dan temu bual atau melalui pelbagai kaedah elektronik, juga banyak bergantung pada bahan-bahan bacaan termasuk buku, majalah, akhbar sama ada yang terbit dalam bentuk cetakan mahupun dalam bentuk elektronik. Oleh itu tidaklah dapat saya menyenaraikan semua sumber tersebut termasuk wartawan, penulis dan penyelidik. Nama mereka dan bahan-bahan mereka saya rakamkan dalam senarai rujukan pada bahagian akhir buku ini.

INDEX

Aaron Ago Dagang 335
Abang Abdillah Izzarim 49, 403
Abang Abdul Karim 14, 15
Abang Abdul Rahim 14
Abang Abdul Rahman Zohari 18, 217, 219, 384 *lih. juga* Abang Johari
Abang Abu Bakar bin Datu Bandar Abang Mustapha
- Ahli Parlimen Paloh 40
- kosongkan kerusi Satok 39
- Menteri di JPM 40
- Menteri Pertahanan 40
- tewas Timbalan Presiden PBB 122-123
- Timbalan Menteri Pertahanan 40
- Wakil Rakyat Satok 59

Abang Ali bin Abang Abdul Rani 38
Abang Draup Abang Zen 116
Abang Haji Abdul Rahman bin Haji Matusin 6
Abang Haji Zaini bin Datuk Bendahara 8
Abang Hasni 5
Abang Helmi Ikhwan 146
Abang Ikhwan Zaini 35
Abang Jo 3, 49, 55, 200, 203, 219, 222, 223, 247, 255, 265, 267, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 302, 377, 385, 415 *lih. juga* Abang Johari
Abang Johari Tun Abang Openg
- barisan kabinet 305, 306
- berpindah dari Satok 294
- Gedong 71, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 302, 303, 304
- integriti 53, 223, 308, 352, 375, 382, 389-390, 399-400, 401-404, 410-411, 457
- kabinetnya 35, 195, 218-221, 223, 224, 305, 307
- ketua keluarga 49-56
- Ketua Menteri 3, 214-215
- Kingmaker 329, 397
- Ketua Pemuda PBB 158, 159, 435, 436
- Ketua Setiausaha Politik 42-44
- lahir 15
- Langkah awal politik 435
- memimpin SABERKAS 155-175, 435-439
- Menteri Pelancongan 129-151
- menyertai kabinet Sarawak 42
- menyertai PBB 36
- menubuhkan GPS 245-261, 447-451
- nama asal 16

pencapaian peribadi 299
pendidikan awal 23-24
pendidikan menengah 27-28
Pendidikan tinggi 28
peristiwa Ming Court 439
Premier Sarawak 24, 52, 53, 312, 316, 384, 385, 396, 421, 444
sayap untuk belia 311
seratus hari Ketua Menteri 227-231
Timbalan Presiden PBB 93-126
Transformasi Digital 451-452
Transformasi ekonomi 453-454
wakil rakyat Satok 33-42, 40-42
zaman remaja 27
Abang Narawi 3, 4, 5, 13, 17, 18
Abang Narawi bin Abang Sapie 13
Abang Omar 4, 7, 13, 14
Abang Omar Abdillah 7, 13, 14
Abang Openg 2, 9, 16, 17, 100, 140, 158, 217, 218, 219, 246, 248, 152 *lih. juga* Tun Abang Haji Openg
Abang Othman 33
Abang Razak 5
Abang Sallehuddin Abg Shokeran 384, 385
Abang Sapiee bin abang Omar 4
Abdillah Abdul Rahim 124
Abdul Ghafar Baba 121
Abdul Karim Rahman Hamzah 146, 151, 166, 169, 225, 306
Abdullah Ahmad Badawi 135
Abdullah Saidol 225
Abdul Rahman Dahlan 249
Abdul Rahman Ismail 226
Abdul Rahman Junaidi 168, 169
Abdul Rahman Ya'kub *lih.* Tun Abdul Rahman Ya'kub
Abdul Taib Mahmud
Ahli Parlimen Kota Samarahan 37
Crown Council 37
Ketua Menteri Sarawak 38
konflik dengan Tun Rahman 62-80
Majlis Perundangan Negeri Sarawak 37
menang kerusi Sebandi 38
menggantikan Abdul Rahman Ya'kub 36
Menteri Kabinet Persekutuan 37
Menteri Kabinet Sarawak 37
Naib Pengerusi Parti Berjasa Sarawak 37
Penolong Menteri Persekutuan 37
Presiden PBB 94
Universiti Adelaide 37
Abdul Wahab Dolah 114, 116
Abong Taib 33
Adenan Satem
Ketua Menteri 194-209
latar belakang 195
meninggal dunia 3, 213-214
tewas Timbalan Presiden PBB 122-123
lih juga Tok Nan
Agensi Pembangunan Hulu Rajang 235
Agensi Pembangunan Tanah Tinggi 236, 346
Agensi Pembangunan Ulu Rajang 346
Agensi Pembangunan Wilayah Bersepadu Samarahan 347
Agensi Pembangunan Wilayah Utara 347
Ahli Majlis Negeri Sarawak 8
Ahmad Zahid Hamidi 259, 422
Ahmad Zaidie Adruce bin Mohamed Noor 64, 66, 74
Aidan Wing 124
aktiviti berkaitan pelancongan 138
Alexander Nanta Linggi 116, 117, 124, 251, 255, 317, 251
Alfred Jabu anak Numpang 40, 41, 106, 114, 115, 121, 206
Alfred Unteng Mason 34
Ali Biju 325
Al-Sultan Abdullah Ri'ayatuddin Al-Mustafa Billah Shah 337, 339, 418, 423
Andrew Landau 33
Annuar Rapaee 226
Anwar Ibrahim 47, 99, 118, 330, 331, 334, 336, 339, 421, 423, 424 *lih. juga* Perdana Menteri Ke-10
ART 233, 287, 367, 393, 414, 415
Asajaya 96, 97, 103, 105, 284, 304, 306
Austin Jaya 33
Awang Azman Awang Pawi 397
Awang Ramli Awang Deli 9
Awang Tengah Ali Hasan 114, 115, 123,

197, 203, 205, 208, 218, 224, 306, 322, 421,

Bahagian Asajaya 103
Ba'kelalan 301
Bandar Kuching 234, 301, 318, 324, 328
Bank Pembangunan Sarawak 234, 280, 345
Bantuan Khas Sarawakku Sayang 386, 391, 416
Barisan Nasional
  Pilihan Raya Umum 1982 61
  Pilihan Raya Umum 1986 61-62
  lih.juga BN
BARJASA 34, 35, 394
Baru Bian 301, 327
Batang Sadong 317, 318, 323, 329, 412
Batu Kawah 305
Batu Kitang 327
Batu Lintang 96, 301
Bawang Assan 301
Benedict Bujang Tembak 116, 124
Berjasa 37, 47
BERJAYA 60
BERSATU 79, 250
Bintulu 63, 64, 65, 135, 267, 317, 323, 324, 328, 366, 412
BN 40-41, 47-48, 60-61, 71-72, 79-80, 120-122, 201-207, 215- 217, 245-247, 250-252, 256-260, 261, 267- 268, 328-334, 339, 393-397 *lih. juga* Barisan Nasional
BN Sarawak 79, 121, 202, 204, 217, 246, 250, 256
Bolhassan Di 116
Bolhassan Kambar 71
Borsarmulu Park Management 132
Buang Bolhassan 105
Bukit Assek 302
Bung Moktar Radin 249

Carbon Trading 362
Celestine Ujang 116, 123, 124, 196
Celestine Ujang anak Jilan 114, 116
Celestine Ujang Jilan 196
CENTEXS 351
Cheong Ek Choon 132
Chieng Lea Phing 328
Chiew Chan Yew 328
Chiew Choon Man 325
Chin Poh Luke 33
Chong Chieng Jen 250, 301, 327
Chong Hon Nyan 64
Clarence Ting 318, 327
Cobbold John Lusoi 253
CPPC 362

Dana Kekayaan Berdaulat Masa Depan Sarawak 456
Dana Teroka Pertanian 361
Daniel Tajem 70, 71
DAP 47, 48, 61, 78, 240, 279, 301, 302, 318, 323, 324, 325, 327, 328, 403, 407
darurat setempat 292
darurat tamat 292
Datu Bandar Abang Haji Mustapha 32, 33
Datuk Abang Abu Bakar Abang Mustapha 101, 115, 121, 438
Datuk Amar Abang Sulaiman 8
Datuk Merpati 22, 23
Datuk Patinggi Abang Abdul Ghapur 4, 6
Daud Abd Rahman 124
David Tiong Chiong Chu 71, 72
Dayak 39, 60, 62, 77, 115, 123, 180, 207, 223, 240, 253, 290, 293, 300, 318, 326, 328
Dayang Hasiah 4
Dayang Inah Abang Haji Abdul Rahman 4
Dayang Inda Datu Patinggi Ali 4
Dayang Madinah 18
Dayang Majeliah 14
Dayang Majenah 14
Dayang Malang 4
Dayang Maliah 14
Dayang Masniah binti Abang Haji Abdul Rahman 6, 13, 15, 17, 18, 30, 54
Dayang Mislijah 14
Dayang Mordiah 18

Dayang Norjihan 49, 51, 404
Dayang Raliah Patinggi Lore 4
Dayang Seri Bulan 23
Dayang Sulong 4
Dayang Utin 4
Dayang Yon 4
DBOS 234, 235
Dennis Ngau 169
destinasi pelancongan 133, 135, 148
Dewan Tertinggi BN 332
Dewan Undangan Negeri Sarawak 38, 39, 40, 59, 72, 102, 103, 104, 178, 179, 207, 291, 322, 345, 383, 403, 421
Dewan Undangan Negeri Satok 40, 41, 179
Dick Lembang Dugun 399
Digital Kenyalang 351
Dokumen Strategi Ekonomi Digital Sarawak 2018-2022 350
Doris Sophia Brodi 328
Douglas Sullang anak Ganda 116, 124
Douglas Uggah Embas 116, 117,124, 160 221, 222, 225, 266, 306, 322
Dr Rundi anak Utom 124
Dudong 72, 292
Duke Janteng 328
DUN Sarawak
Pembubaran 46, 74, 207, 246, 291, 292
Dzulkifli Ahmad 223

Edmind Langgu anak Sagga 71
Edmund Langgu 72
Edward Jeli 71
Edward Jerah 33
Edward Menlis 33
Effendi Norwawi 109, 114, 115, 123, 196, 198, 199, 204, 205
ekonomi digital 150, 232, 233, 234, 237, 349, 350, 352, 386, 388, 389, 392, 393, 399, 403
Empangan Bakun 285, 364, 393
Encik Gramong Juna 71
Engkiliki 301

Fadillah Yusof 219, 317, 335, 336, 422
Failed State 226
Fatimah Abdullah 225
Festival Muzik Hutan Hujan 138, 145
Festival Muzik Hutan Hujan Sedunia 138, 145
Forum e-commerce Sarawak 354
Francis Harden Hollis 226
Frederick Bayoi Manggie 116, 117, 124

Gabenor Duncan Stewart 9
Gabongan Kelab-Kelab Belia Melayu Sarawak 155
Gabungan Parti Sarawak
Konvensyen GPS 265-288
manifesto GPS 294, 308, 319, 321, 319, 322
menang PRN-12 291-312
menang PRN-15 315-340
menyertai Kerajaan Perpaduan 336
menyertai Kerajaan PN 451
muka baharu 166, 169, 171, 225, 317, 318
penubuhan 245-261
Gedong 71, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 302, 303, 304
Geman anak Itam 71
Gerald Rentap Jabu 169
GRS 329, 334, 340
Gua Mulu 139
Gua Niah 139
Gunung Mulu 129, 130, 131, 132

Hab Inovasi Sarawak 357
Hab Inovasi TEGAS 357
Hafsah Harun 71
Haji Salleh 24, 67, 76
Hamden Ahmad 124
Hamden Amat 116
Hanifah Hajar Taib 329
HARAPAN 250
Hari Perkhidmatan Awam 2017 352
Hassan Endu 24
HDA 236, 347
Henry Sum Agong 327
Hollis Tini 71
Huang Tiong Sii 318, 325

Ibrahim Baki 105
ICAAS 236
IDECS 2017 238, 349
Idris Bujang 259
Ikhwan Zaini 33, 35
Industrialised Building System 369
IRSDA 347
Ismail Sabri 331, 332
Istana Negara 329, 330, 332, 333, 334, 335, 338
IUCN 129, 130

Jabatan Perhutanan Sarawak 130, 131, 132
Jalan Pesisir Pantai 366
Jalan Utama Kedua 366, 411, 413
Jalel Ubong 33
Jambatan Baharu 366
Jambatan Gantung Satok 368
James Brooke 4, 13
James Jemut Masing 71, 221, 225, 240, 267
James Richie 202
Japar Suyut 327
Jawie Masing 71
Jayum Anak Jawan 384
Jeniri Amir 119, 120, 307, 379, 380, 381, 389, 390, 391, 392, 394, 396
Jerip Susil 226
JKKK 373
Johnical Rayong Ngipa 301, 327
John Nyigor 116, 124
John Sikie Tayai 225
Joseph Balan Seling 71
Joseph Entulu Belaun 160
Joseph Kudi 71
Joseph Salang Gandum 317, 322, 324, 326, 327
Jugah Muyang 327
Julaihi Narawi 116, 117, 124, 226
Julau 317, 324, 325, 326, 327
Juma'ani 29, 49, 51, 52, 55 *lih. juga* Puan Sri Juma'ani
jumlah calon 292

Kamal Bujang 295, 300
Kamar Sarawak 131
Kampung Bako 182, 184
Kampung Budaya Sarawak 140, 144, 145, 147
Kampung Buntal 182, 184, 186, 187
Kampung Stabut 185, 186
Kampung Tupong Ulu 187, 189
Kapit 255, 317, 323, 335, 372
Karim Rahman Hamzah 146, 151, 166, 169, 225, 306
Kelab-kelab Belia 4H 157
Kelvin Yii Lee Wuen 305, 328
Kementerian Pelancongan dan Pembangunan Bandar 134
Kem Lima 131
Kerajaan Perpaduan 333, 334, 335, 336, 338, 339, 340, 407
Kesatuan Antarabangsa bagi Pemuliharaan Alam Semula Jadi 130
Khalijah Nakhoda Siye 4
Kompleks Pelancongan Sarawak 142
Konvensyen GPS 2019 271
Koridor Tenaga Diperbaharui Sarawak 161, 346
Kota Sentosa 301, 302
Krisis Ming Court 69
Kumpulan Maju 62, 68, 78
kunjungan pelancong 134
KUTS 234

Langga Lias 327
Langkah Sheraton 316
Lapangan Terbang Antarabangsa Kuching 135, 421
Larry Sng 325, 326, 327
LASIS Mobile App 355
Lawas 116, 274, 283, 284, 286, 323, 327
Lawrence Lai 325
Lee Kim Shin 151, 166
Lee Kui Tiung 398
Lembaga Pelancongan Sarawak 133, 151
Lembaga Pembangunan Koridor Wilayah 346
Len Talif Salleh 225
Leo Michael Toyad 114, 115
Leo Moggie 62, 70, 72, 73

Leong Ho Yuen 33
Limbang 9, 13, 14, 15, 26, 106, 366
Lim Chong Eu 193
Lim Guan Eng 282
Lina Soo 302
lnstitut Sumber Asli Finland 357
Lo Foot Kee 33
Lo Khere Chiang 318, 327
Lubok Antu 318, 323, 324, 327
Lue Cheng Hing 327
LUKE 357

MA63 238, 248, 256, 266, 270, 271, 287, 288, 303, 344, 345, 421
Madeline Berma 384
Mahathir Mohamad 40, 46, 65, 99, 117, 120, 121, 122, 157, 249, 426, 427, 238
MAIS 19
Majlis Belia Malaysia 167
Majlis Pelancaran Jentera Pemuda GPS 316
Majlis Penyelidikan dan Pembangunan Sarawak 356
Malcolm Mussem Lamoh 226
Manifesto 34 Perkara 310
manifesto Permas-PBDS 77
Masir Kujat 328
MASSA 119, 120
Mat Zin Mat Kib 399
Menteri Hussin 4
Menteri Pelancongan Sarawak 134, 135, 137
Merpati Jepang 22, 23, 24
MIC 61, 220, 331
Michael Ben 71
Michael Lisa Kaya 116, 124
Micheal Manyin Jawong 116, 124, 225
Mikai anak Mandau 71
MIMOS-SABERKAS 164
Ming Court Hotel 68, 69, 70 *lih. juga* Krisis Ming Court
Mohamad Asfia Awang Nassar 291, 322
Mohamad Sofian Fariz Sharbini 295, 299
Mohamed Hilary Tawan 71
Mohammad Faisal Adenan 402
Mohd. Ali Mahmud 102, 104
Mohd Deli Abdul Rahman 76
Mohd Ghazali Kipli 124
Mohd Isa Abdul Samad 193
Mohd Louis Ali 76
Mohd Naroden Majais 124, 226, 296
Muhyiddin Yassin 250, 255, 261, 330, 332, 333
Mulu Pinnacle 131

Nancy Shukri 317, 329
Naroden Majais 124, 226, 295, 296
nasionalisme Dayak 77
Ngui Ah Sin 33
Noam Chomsky 226
Noor Tahir 71, 72, 73
NRDA 347
Nueng anak Kudi 71

Omar Ali Saifuddin III 4
Openg *lih.* Tun Openg
OPIN 399
Orang Ulu 35, 133, 236
Ordinan Darurat 291, 292
Ordinan SMA 350
Oscar Ling 327

Padungan 97, 301, 302
PAJAR 41, 42
Pakatan Harapan 212, 244, 245, 246, 249, 250, 261, 324, 326, 327, 328, 331, 333, 407 *lih. juga* PH
Pameran Mujahiddin 186, 187
PANAS 32, 33, 34, 35, 394
PAPAS 34
Parti Bangsa Malaysia 325, 326, 327
Parti Bansa Dayak 60, 180, 253, 318, 326
Parti Bansa Dayak Sarawak Baru 253
Parti Berjasa Sarawak 37
Parti Bersatu Rakyat Sarawak 33, 260, 299
Parti Bersatu Sabah 60
Parti Bumiputera 35, 37, 123, 124, 394
Parti Bumiputera Sarawak 37
Parti Demokratik Progresif 246, 251, 260, 306, 322, 324

Parti Kebangsaan Sarawak 34, 70, 223
Parti Negara Sarawak 394
Parti Perikatan 34
Parti Persatuan Rakyat Malaysia 73
Parti Pesaka 40, 78, 94, 120, 122, 123, 124, 197, 200, 205, 246, 251, 255, 259, 299, 306, 317, 322, 335, 336, 394, 434, 448, 449
Parti Pesaka Bumiputera Bersatu 40, 78, 94, 120, 122, 197, 200, 205, 246, 251, 255, 259, 299, 306, 317, 322, 335, 336, 394, 434, 449 *lih. juga* PBB
Parti Pribumi Bersatu Malaysia 250, 261
Parti Rakyat Bersatu Sarawak 78, 246, 251, 322, 335 *lih. juga* SUPP
Parti Rakyat Sarawak 240, 246, 251, 254, 260, 299, 305, 306, 322, 324, 326, 327, 335
Parti Sarawak Bersatu 290, 293, 295, 299, 300, 326, 327, 328
PAS 47, 61
Pauline Leong 301
Paul Low Seng Kwan 223
PBB 35-38, 43, 61-62, 71, 78, 93-109, 114-126, 158-160, 195-209, 215-218, 222-223, 226, 231, 246-247, 251, 255, 259, 260, 299, 306, 310-311, 317, 390-396, 407 *lih. juga* Parti Pesaka Bumiputera Bersatu
PBB bahagian Asajaya 96
PBDS 60, 61, 62, 70, 71, 73, 77, 78, 79
PBDSB 253, 254
PBS *lih.* Parti Bersatu Sabah
Pelabuhan Bintulu 64
Pelan Strategik Pembangunan Sarawak 2030 310
Pelawan 302
penamaan calon 39, 41, 45, 60, 74, 75, 179, 292, 294, 315, 317, 318, 319
Pending 97, 102, 302, 403
Penghulu Haji Dol Osman 33
pengisytiharan darurat 291
Penguang Manggil 226
Penyelidikan Kepelbagaian Biologi 357
People's Mirror 74, 76
Perbadanan Ekonomi Digital Sarawak 350
Perbadanan Pembangunan Perumahan 369
Perdana Menteri Ke-10 332, 334, 339 *lih. juga* Anwar Ibrahim
Pergerakan Pemuda Melayu 9
Perhimpunan Agung
Parti Pesaka Bumiputera Bersatu 94, 120
Perikatan 34, 37, 121, 325, 326, 327, 328, 330, 331, 333, 451
Perikatan Nasional 325, 326, 327, 328, 330, 331, 333
Perikatan Sarawak 37
Perjanjian Malaysia 1963 238, 248, 250, 256, 261, 266, 303, 311, 319, 337, 338, 344, 393, 421
Perlembagaan Persekutuan 247, 255, 256, 261, 266, 311, 344
Permas 73, 77, 78, 79, 98, 99 *lih. juga* Parti Persatuan Rakyat Malaysia
Permas-PBDS 77, 78
Persatuan Cina Sarawak 34
Persatuan Kebangsaan Melayu Sarawak 8, 99
Persatuan Rakyat Malaysia Sarawak 98
Persembahan Malam Sabtu 142
Persidangan Pelancongan Dunia 150
Pertubuhan Belia Kebangsaan Bersatu Sarawak xiv, 154, 155, 157
Pertubuhan Peladang Kawasan 362
Pertubuhan Peladang Negeri Sarawak 362
PESAKA 34, 35, 394
Pesta Nukenen Bario 2012 143
Petra Jaya 71, 102, 182, 184, 186, 187, 213, 215, 246, 317, 323, 353, 421
Petroleum Sarawak 234, 256, 346
Petroleum Sarawak Berhad 256, 346
Petronas 256, 279, 281, 284, 346, 403
PETROS 234, 346
PH 246, 256, 259, 261, 279, 318, 323, 325, 326, 327, 329, 330, 331, 333, 334, 335, 339, 340, 397
Pilihan Raya Umum 1982 45-48
Pilihan Raya Umum 1986 61
Pilihan Raya Umum ke-14 245, 247, 261

Pilihan Raya Umum ke-15 315
Pilihan Raya Umum 1982 47
PKMS 7, 8, 99
PKR 259
PN *lih.* Perikatan Nasional
PPK 362
PPRMS 369
PRN-12 Sarawak 292, 301
produk pelancongan 135, 137, 368, 374
Program Bantuan Pertanian 361
Program Bekalan Air Alternatif Sarawak 364
Program Grid Bekalan Air Sarawak 363
Projek karbon hutan terkawal 454-456
Projek Prasarana Estet Perindustrian Sejingkat 189
Projek Pusat Konvensyen Kuching 135
Projek Tukun Tiruan 373
proklamasi darurat 291, 292
PSB 290, 293, 295, 299, 301, 302, 318, 327
PTPTN 359
Puan Sri Juma'ani Tun Tuanku Bujang 51, 52, 55 *lih. juga* Juma'ani
Pusat Hidupan Liar 137, 138, 141, 150
Pusat Hidupan Liar Matang 138, 141, 150
Pusat Hidupan Liar Semenggoh 138, 150
pusat inap desa 138
Pusat Inovasi Sarikei 357
Pusat Pengumpulan 362
Pusat Pengumpulan, Pemprosesan dan Pembungkusan 362
Pusat Saintifik Wallace 144

Rahman Ya'kub *lih.* Tun Abdul Rahman Ya'kub
Rajah Brooke 9, 144
Rajah Charles Vyner Brooke 7
Raja Jarum 4
Raja Minangkabau 4
Rapelson Richard Hamit 295
Raymond Thong Ee Yu 302
RECODA 346
rekod kemenangan
PBB 299
Richard Riot Jaem 335
Robert Geneid 132
Rodiyah Sapiee 318, 329
Roland Sagah Wee Inn 117, 124, 166, 169, 170, 225
Rosey Yunus 226
Rosly Dhobie 9
Roy Angau Gingkoi 318, 327
Rubiah Wang 329
Rudi Affendi Khalik 300
Rurum Kelabit Sarawak 143
RWMF 138

Saadi Haji Olia 72
SABERKAS
  Abang Johari Presiden 159
  penubuhan 157
  Presiden pertama 157
  Taib Mahmud undur diri 159
  Tun Rahman Ya'kub letak jawatan 158
Saberkas Agrotech Center 173
SABERKAS Run 174
Safiee Ahmad 386
Salleh Jafaruddin 67, 76
Santubong x, 103, 120, 121, 123, 138, 144, 184, 317, 323, 329
Sarawak
negeri penyelamat 325
Sarawak Alliance Party 40
Sarawak Baru 252, 253, 254, 255, 258, 259
Sarawak Dayak People's Party (PBDS) 62
SarawakGov 354
Sarawak ID 353
Sarawak Maju Berpendapatan Tinggi 295
Sarawak Micro Credit Scheme 369
Sarawak Multimedia Authority 350
Sarawak Pay 353
Sarawak Tribune 37, 74, 76, 78, 201, 202, 395
Sarawak United People's Party (SUPP) 62
Sarawak Youth Council dan Kelab Belia Bidayuh. 155

Sarawak Youth Venture Capital 370
Satok 19, 33, 38, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 47, 55, 59, 60, 79, 83, 84, 85, 90, 98, 105, 146, 147, 179, 183, 188, 189, 190, 303, 304, 209, 402, 294, 297, 303, 402, 458, 31, 347, 368, 374, 401, 438, 451
Satok Tourism Youth 146
Satok Tourism Youth Uptown Market 146
Satok Uptown 146, 147
SCA 34
SCORE 161, 167, 346
SDEC 349, 350
See Chee How 301
Sekolah Merpati Jepang 22, 23
Sekolah St Thomas 27
sektor pelancongan 133, 134, 141, 143, 150, 304, 306
sembilan tonggak 272
Semenanjung Santubong 144
Service Sarawak 354
Shamsul Bohari 402
Sharifah Hasidah Sayeed Aman Ghazali 166, 169, 225
Sibu 9, 29, 34, 71, 200, 318, 324, 327, 351, 354, 372, 413
Sih Hua Tong 301
Sijil Peperiksaan Bersepadu 358
Sim Choo Nam 72
Sim Kui Hian 225, 267, 304, 305, 306, 322
Sim Peng Cho 33
sistem kaukus 206, 207, 443, 444
Sistem Pengangkutan Bandar Kuching 234
Skim Bekalan Elektrik Alternatif Luar Bandar 365
Skim Bekalan Elektrik Luar Bandar 365
Skim Bekalan Kuasa Luar Bandar 365
Skim Pembesaran Kampung 355, 371
SMA 349, 350, 387
SNAP *lih.* Parti Kebangsaan Sarawak
Snowdan Lawan 225
SPRM 223
SRDC 356
Stanley Bye Kadam-Kiai 405
STAR 253
State Reform Party 253
STEM 234, 239, 358
Stephen Harry 33
Stephen Kalong Ningkan 28, 34, 35, 223
Stephen Rundi Utom 166, 225
Stephen Rundthee 116
Stephen Timothy Wan Ullok 124, 196
STLVS 362
Suffian Mansor 406- 407
Sulaiman Daud 24, 40, 41, 104, 107, 114, 115, 123, 196, 199
Sultan Mohamad Tajudin Hashim Mohamad Jamalul Alam 4
SUPP 32, 33, 34, 62, 71, 78, 247, 265, 267, 299, 305, 306, 322, 324, 335 *lih. juga* Parti Rakyat Bersatu Sarawak
Susan George 326
SWP 253, 254

Tabika SeDidik 360
Tahun Melawat Malaysia 2007 133
Tahun Melawat Sarawak 2013 140, 143
Tajang Laing 71
Talip Zulpilip 116, 117, 400
Taman Gunung Mulu 130
Taman Kekal Pengeluaran Makanan 362
Taman Negara xiv, 129, 130, 131, 132, 135, 136, 137, 138, 143, 145, 149, 150, 419
Taman Negara Gunung Mulu 129, 130, 131, 132
Taman Negara Kinabalu 129
Taman Negara Similajau 139
Tanjung Datu 23, 208
Tan Tsak Yu 33
Tapak Warisan Dunia 129, 131
Tawi Sli 28, 35, 223
Tay Tze Kok 318, 328
Temenggung Jugah 28, 29, 34, 35
Teo Kuang Kim 302
Teras 254
Terumbu Karang Besar Australia 131
Tiong King Sing 267, 270, 271, 317, 328
TKPM 362

Tok Nan viii, 209, 213, 214, 215, 218, 222, 224, 231, 274, 344, 359, 211
Tomson Ango 295, 300
Transformasi e-Dagang 2030 354
Transit Aliran Autonomi 233, 367
tsunami Dayak 290, 293, 300
Tuanku Bujang Tuanku Othman *lih.* Tuanku Haji Bujang
Tuanku Haji Bujang 29, 30, 34, 71, 79
Tun Abang Haji Openg
  asal nama Openg 5
  berkahwin 6
Gabenor Pertama Sarawak 4, 28-30
kerja kerana 6
Majistret 8
meninggal dunia 30
Naib Yang Dipertuan PKMS 8
native officer 6
pegawai Negeri Kanan 7
Prersiden MAID 18-19
Supreme Council 17
lih. juga Tun Openg
Tun Abang Muhammad Salahuddin 130, 208
Tun Abdul Rahman Ya'kub
  Ketua Menteri Sarawak 223
  konflik dengan Taib Mahmud 62-63, 69-70
  letak jawatan Ketua Menteri 59, 158
  memimpin 'Kumpulan Maju' 78
  pembedahan jantung 37
  Presiden SABERKAS 157
  turun tahta TYT 66
Tun Datuk Patinggi Ahmad Zaidie Adruce bin Mohamed Noor 74
Tunku Abdul Rahman 28, 29, 30
Tun Openg 3, 25, 26, 27, 28, 29, 107, 122, 132, 150, 180, 196, 198, 206, 208, 228, 208, 227, 228, 305, 294, 296, 304, 306, 307, 318, 386 *lih. juga* Abang Openg
TVET 358

UEC 358, 360
Uja Bensi 295
UMNO 47, 61, 99, 101, 120, 121, 122, 202, 249, 250, 335
UNESCO 130
UNIFOR 372
UNION 400
United People's Party 62, 249
Unit Integriti dan Ombudsman 352, 400
UPP 249
URDA 235, 236, 346
Utamakan Sarawak 266, 316, 321, 447

Violet Yong Wui Wui 301
Voon Lee Shan 328
Vyner Brooke 7, 9

Wahab Dolah 102, 114, 116
Wahbi Junaidi 124
wakil rakyat 43, 51, 52, 55, 59, 60, 71, 83, 84, 85, 86, 143, 173, 179, 181, 183, 190, 233, 246, 293, 302, 316, 416, 438, 439, 448, 457
Wan Abdul Wahab Wan Sanusi 69, 71
Wan Ahmadul Tuanku Ibrahim 41, 42
Wan Habib Syed Mahmud 72
Wan Junaidi Tuanku Jaafar 124, 201, 317
Wan Madzhi Wan Madzhar 67, 71
Wan Mokhtar Ahmad 193
Wee Hong Seng 302
Wilfred Kiroh anak Jeram 72
William Chan 202
William Tan 33
Willie Mongin 317
Wong Soong Kai 40, 41
Wong Soon Koh 225, 301, 327

Yang di-Pertua Negeri 3, 26, 28, 29, 30, 63, 64, 65, 66, 69, 72, 79, 208, 217
YDP Agong 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 418, 423
Yusof Tun Tuanku Haji Bujang 71

Zaini Othman 405
Zainuddin Satem 71, 75

ROOSFA HASHIM, seorang penulis biografi yang prolifik selain seorang penerbit, editor dan ahli akademik dalam bidang penerbitan. Sebelum ini beliau menghasilkan beberapa biografi tokoh penting negara termasuklah *Perjalanan Politik Khaled Nordin: Sebuah Biografi* (2017), *Tan Sri Dr Mohd Shukor Mahfar: meredah badai, memimpin transformasi* (2015) dan *Mohd. Ghazali Abdul Rahman 1938-2007: Dari Mercu Ke Mercu* (2010). Beliau menjadi editor di Penerbit UKM sebelum menjadi Pengarah IIUM Press pada 2013. Roosfa juga telah menerbitkan sejumlah buku tentang penerbitan dan penulisan dan aktif sebagai fasilitator kursus dan bengkel bidang penerbitan. Di peringkat antarabangsa Roosfa menyertai program penerbitan seperti 7th Istanbul Fellowship 2022 atas biaya penganjur. Beliau juga menjadi anggota Lembaga Pengarah International Union of Islamic Book Publishers (IUIBP) berpejabat di Istanbul dan Ahli Lembaga Amanah, Yayasan Karyawan. Sebelum ini beliau menjadi Profesor Adjunct di Universiti Islam Sultan Sharif Ali (UNISSA), Brunei.

Perjalanan Politik Abang Johari Premier Sarawak
Reka Cetak Sdn. Bhd.
ISBN 978-967-11277-2-8
xv + 496 hlm
6x9 inci
2024

PERJALANAN POLITIK

ABANG JOHARI

PREMIER SARAWAK

"Sebuah pendokumentasian perjalanan politik Abang Johari yang lengkap hasil penyelidikan dan usaha yang serius selama 12 tahun".

Dato Dr Jeniri Amir,
Felow Kanan Majlis Profesor Negara

". . .Saya dapati Abang Johari amat komited untuk mengekang penularan COVID-19, memulihkan dan membangunkan negeri Sarawak berasaskan karbon rendah menerusi tenaga lestari dan boleh diperbaharui"

Dato' Dr Madeline Berma,
Felow Akademi Sains Malaysia

". . . anak lelaki bongsu kepada Gabenor pertama Sarawak, Allahyarham Tun Datuk Abang Haji Openg bin Abang Sapiee sememangnya sudah ditakdirkan untuk menjadi seorang daripada pemimpin ulung Sarawak yang berakal budi, berjiwa senteri, berperibadi murni dan berliterasi bestari".

Datuk Abang Sallehuddin Abg Shokeran,
Mantan Ketua Pengarah Dewan Bahasa dan Pustaka

ISBN 978-967-11277-2-8

9 789671 127728

REKA CETAK